

Aktif İzleyici Ve Kamusal Bilginin İnşası ¹

Çev: Sibel FÜGAN VAROL

Metnin Alındığı Orjinal Eser:

Journalism Studies, 9:4, 535 – 544,

<http://www.informaworld.com/smpp/section?content=a794530731&fulltext=713240928>.

Yazarı:

Greg Philo (2008),
Prof. Dr. Glasgow Üniversitesi

Özet

Bu makale, izleyicinin aktif niteliğini ve verilen mesajlara karşı çıkıp kendi mesajını oluşturabilme kapasitesini vurgulamak üzere medya çalışmalarında ve kültürel çalışmalarda kullanılan temel savları ele almaktadır. “Kodlama/kod açma” modelini de içeren bu savlar, bu makalede, izleyicilerin gerçekten aktif ve eleştirel olabileceğini gösteren, fakat bir yandan da medyanın güç ve etkisine ilişkin önemli kanıtlar sunan yeni dönem çalışmalarıyla karşılaştırılmaktadır. Mevcut akademik çalışmalarda medyanın gücü çoğu kez göz ardı edilmektedir. Bu makalede ise, medya etkilerinin “azımsanmasına” yol açan söz konusu savlar alımlama süreçlerinin niteliğine ilişkin yeni kanıtlar çerçevesinde yeniden değerlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: aktif izleyici; izleyici araştırmaları; kodlama-kod açma problemleri; Glasgow Üniversitesi Medya Grubu; alımlama süreçleri

Giriş

Glasgow Üniversitesi Medya Grubu'nun yaptığı bir çok çalışmada, sosyal tutum ve düşüncelerin oluşmasında medyanın oynadığı rolün altı çizilmiştir. Fakat bu yaklaşım, medya ve kültürel çalışmalarda benimsenen ve izleyicinin verilen mesajlara karşı çıkıp kendi mesajlarını oluşturabilme kapasitesine ve aktif niteliğine vurgu yapan bir eğilimle tezat oluşturmaktadır. Bizim yaptığımız çalışmalarda, izleyicilerin gerçekten de aktif ve eleştirel olabileceği tespit edilmiş, ancak bir yandan da medyanın güç ve etkisinin boyutunu gösteren önemli kanıtlara ulaşılmıştır. Medya gücünün boyutu mevcut akademik çalışmalarda çoğu kez göz ardı edilmektedir. Bu makalede, medya etkilerinin bu şekilde "azımsanmasına" yol açan bazı savlar ele alınacak ve bu savlar, alımlama süreçlerinin niteliğine ilişkin yeni kanıtlar çerçevesinde yeniden değerlendirilecektir.

Hall'un Kodlama/Kod Açma Modeli

Aktif izleyici teorisinin belli başlı hareket noktalarından biri Stuart Hall'un ünlü kodlama/kod açma modelidir. Bu modele ilişkin tartışmalar çoğu kez kafa karışıklığına yol açmaktadır. Dolayısıyla, öncelikle bu modeli ele alacak, daha sonra da mesajların üretilip izleyici tarafından alımlanması sırasında nasıl bir süreç yaşandığına ilişkin düşüncelerimi açıklayacağım. Hall'un tezinin ana unsurları bilinmektedir. Hall, esas olarak "dildeki sınıf mücadelesiyle" ilgilenmiştir. Barthes'in ardından Hall da "kod" kavramını kullanmıştır. Bu kavram, bir kültürel düzeni meşrulaştırmada veya ona karşı çıkmada kullanılan farklı ideolojik tutumlar ile sözlü, yazılı dil (linguistik göstergeler) ve görsel göstergeler arasında bağlantı kuran bir anlam sistemini ifade etmektedir. Hall kodları, "gösterge ile toplumdaki daha kapsamlı ideoloji evreni arasındaki akdi ilişkiler" şeklinde tanımlamıştır. Kodlar, göstergeleri bir kültürün sınıflandırıldığı "anlam haritalarına" yönlendirmektedir. "Sosyal gerçeklik haritaları" ise, kendilerinde "yazılı" durumda bulunan bütün sosyal anlamları, pratik ve kullanımları, güç ve çıkarları içermektedir.

Buradaki temel nokta, söz konusu haritalarda yazılı olan şeyin "başat kültür düzenini" oluşturması, bu düzenin de sosyal yapılarla ilişkin "sorgulanmadan doğru kabul edilen" bir bilgiyi sunmasıdır (Hall, 1980: 134).

Hall'un "egemen" bakış açısı ifadesiyle anlatmak istediği şey budur. Bu bakış açısı, "meşruluk mührünü beraberinde taşır. 'Doğal' ve 'kaçınılmaz' olanın uzantısı gibi görünür ve toplumsal düzenle ilgili olarak sorgulanmadan doğru kabul edilir." (Hall, 1980: 137). Hall, televizyon haberlerinin ve güncel haber programlarının bu bakış açısıyla "kodlandığını" ileri sürmekte-

dir. Kodlamada kullanılacak dil ve görsel imgeler sorgulanmadan doğru kabul edilen bu bilgi dahilinde düzenlenmektedir¹. Hall, bu görüşlerini, İngiliz hükümetleriyle sendikalar arasında önemli anlaşmazlıklar yaşandığı bir dönemde kaleme almıştı. O sırada enflasyon yüksekti ve ücretleri düşük tutarak enflasyonu düşürme şeklinde bir resmi politika uygulanıyordu. Hükümet bu politikayı ulusal çıkarlara uygun bir politika şeklinde sunmuştu. Fakat sendikacıların görüşü, kendilerinin çıkarmadığı bir krizin faturasını ödemeye zorlandıkları şeklindeydi. Bazı sendikacılar, bu politikanın kendilerine fayda sağlamayan bir ekonomik ve sosyal yapıyı korumaya yönelik olduğunu düşünüyordu. Biz bu çalışmamızda bu konudaki ihtilafları ve ihtilafların televizyonda sunulma şeklini analiz ettik. Kabul edilebilir sendikacı tutumunu tarif etmek için haberlerde "makul" ve "rasyonel" gibi terimlerin nasıl kullanıldıklarını gösterdik. Hall'un formülünde bu terimler "kod" kelimeleri olarak görülmüş ve başat bir düzeni meşrulaştıran genel bir anlam sistemiyle (ideolojiyle) ilişkilendirilmiştir. Örneğin, bir gazeteciyle sendikacı arasındaki konuşmada, sendikacı, yalnızca ücret seviyelerini korumaya çalıştıklarını (yani "aşırı" veya "kabul edilemez" herhangi bir şey istemediklerini) söylemiştir. Gazetecinin buna cevabı şöyle olmuştur:

Fakat makul adamlar ve sorumluluk sahibi vatandaşlar olarak, Başbakan'ın bu tür şeylerin artması halinde ulusal ekonominin zarar göreceği anlamına gelen uyarılarını duyduktan sonra da yapmak istediğiniz şeyin tam olarak bu olduğunu söyleyebilir misiniz? (ITN, 13.00, 24 Şubat 1995, Philo ve diğerleri, 1982: 60)

Hall'un esas derdi, izleyicilerin "egemen bakış açısının" "kodunu nasıl çözeceğini" göstermektir². Hall, bu noktada üç tutumdan bahseder. Bu tutumların ilki "başat egemen tutum" olup, bu tutumda izleyici anlamı "tam ve doğrudan" alımlamakta, yani, mesajın kod açımını tam kodlandığı şekilde yapmaktadır (1980: 136). Burada, mesaj izleyicinin normal, doğal ve "sorgulanmadan doğru" olarak gördüğü şeyle direkt bağlantılıdır. İkincisi "müzakereli" tutum olup, bu tutum "uyumlu ve muhalif" unsurların bir karışımını içerir. Burada, izleyiciler genel olarak egemen bakış açısını kabul edebilir, fakat kendi inanç ve davranışlarıyla bağlantılı özel istisnalar da arayabilir. Bu durumda, bir sendikacı bir "ulusal çıkarın" varolduğu ve "aşırı enflasyonist ücret taleplerinde" bulunmanın yanlış olduğu şeklinde bir görüşe sahip olabilir. Fakat bu görüşün yanı sıra, kendi ücretinin çok düşük olduğu da düşünebilir ve dolayısıyla, daha iyi şartlarda bir uzlaşma sağlamak amacıyla grev yapmayı isteyebilir.

Üçüncü tutum Hall'un "muhalif kod" diye adlandırdığı durumdur. Burada, izleyici mesajın kod açımını "genel olarak aykırı yönde" yapmaktadır. Mesaj, alternatif bir referans çerçevesinde "yeniden derlenmektedir". Hall şöyle yazar:

Ücretlerin kısıtlanmasının gerekliliği konusunda bir tartışmayı dinleyen, fakat her "ulusal çıkar" denildiğinde "sınıf çıkarını" anlayan bir izleyicinin durumu bu tutuma örnek gösterilebilir. (1980: 138)

Bu paragraf önemlidir; zira, medya ve kültürel çalışmalar alanındaki bir çok insanı çok uzun süren ve nihai olarak anlamsız bir yola yöneltmiştir. Özellikle (görsel veya sözlü) haber metinlerinde kullanılan dilin çok anlamlı olduğu, yani farklı gruplar için farklı anlamlar ifade edebileceği düşüncesini teşvik etmiştir. Bu düşünceye göre, aynı haberleri duyan izleyiciler o haberleri birbirlerinden farklı olarak görebilecek ve işitebilecektir. Gördükleri ve duydukları şeyleri kendi sınıflarına, cinsiyetlerine veya etnik kökenlerine göre tanımlayacaklardır. Buradaki varsayım, insanların amaçlanan (kodlanan) mesaja "kapalı" oldukları ve gerçekte kendi anlamlarını kendilerinin yaratabileceği şeklindedir. Kendi takımlarının faullerini "görme-yip" yalnızca karşı takıminkileri gören futbol taraftarlarının varsayılan tutumu burada ileri sürülen düşünceye kaba bir örnek olarak gösterilmiştir. Bu varsayımı desteklemek için çok kültürlü çalışmalara da işaret edilmiş ve farklı kültürlerden insanların televizyon mesajlarını birbirlerinden farklı alımladıkları ileri sürülmüştür. Örneğin bir pembe dizide, bir kültürün çok olumsuz kabul ettiği bir tutum başka bir kültürde kahramanlık olarak yorumlanabilmektedir. Bazı teorisyenlerin bundan çıkardığı sonuç ise, anlamların okuyucu ile metin arasındaki karşılaşma sırasında oluşturulduğu ve her yeni karşılaşmanın potansiyel olarak yeni bir anlam yaratabileceği şeklindedir³. Metinlerin çok anlamlı olduğu ve sapkın anlamlara tabi olduğu teorisi kültürel çalışmalarda hızla benimsenmiştir. Bu örnekte, Oliver Boyd-Barrett, Hall'un çalışmasını ve bu çalışmanın David Morley tarafından geliştirilmiş versiyonunu şöyle açıklamaktadır:

[Hall], metinlerin "çok anlamlı" olmasına imkan veren bir ideoloji teorisi geliştirmiştir. Yani, "yeğlenen okuma" yapımcılar tarafından metne işlenmiş olsa bile, metinler çeşitli okumalara imkan tanımaktadır. Daha sonradan, bu önemli yaklaşım Morley'in çalışması vasıtasıyla, özellikle -sosyal sınıf, cinsiyet veya etnik köken itibarıyla- farklı grupların metinden çıkarabilecekleri sapkın anlamları ortaya çıkarmak üzere kullanılmıştır. (2002: 45)

Ancak bu yaklaşımda, izleyicilerin mesajları nasıl reddedebileceğine ilişkin temel bir hata söz konusudur. Çok farklı kültürlerden insanlar birbirlerinin kültürel sembollerini anlamayabilir. Batılı kaşiflerin derin dini anlamları olan sanat eserlerine el koyup bunlardan hoş duvar süslemeleri yapabileceğini düşünmeleri buna örnek olarak gösterilebilir. Bazı edebiyat, sanat ve medya ürünlerinin bir şiirde veya sanat eserinde olduğu gibi çeşitli yorumlara kasten açık tutulması da aynı durumdur. Fakat bizim televizyon haberleriyle ilgili çalışmamızda, belli bir kültüre ait izleyicilerin kodlu bir mesajı her "okuduklarında" veya onunla her karşılaştıklarında tipik olarak yeni bir anlam oluşturmadıkları ortaya çıkmıştır. Aksine, izleyiciler mesajın

içeriğini ancak doğru olduğunu düşündükleri başka bir bakış açısı temelinde eleştirmektedir. Dolayısıyla, izleyiciler kodlu anlamın ve o anlamın inşa edilme şeklinin farkındadır, sadece o anlamla hemfikir değildir. 1984-85 yıllarında İngiltere’de madencilerin grevleriyle ilgili izleyici algısı konusunda bir araştırma yapmıştık. O sırada, televizyon haberlerinde madencilerin ve grev gözcülerinin polisle çatışma görüntüleri tekrar tekrar gösteriliyordu. Farklı sınıfsal aidiyetlere ve farklı politik düşüncelere sahip insanlar bu görüntüleri izlemiş ve olayı kendilerine gösterilen yoldan anlamışlardı (yani, sorunun madencilerin ve grev gözcülerinin başının altından çıktığını düşünüyordular). Araştırma örneklemimizde yer alan politik olarak muhafazakar görüşten bir kişi gördüğü şeyleri “bu ayak takımının” olumsuz davranışları şeklinde yorumluyordu. Görüştüğümüz madenciler de görüntüleri farklı bir şekilde “görmemişti”. Onlar da, grev gözcüleriyle ilgili haberlerde polis lehinde dil ve görüntülerin kullanıldığını düşünüyordu. Bu durumda oluşturulmuş yeni bir anlam yoktu. Madenciler kodlanmış mesajı anlamıştı. Fakat, kendi bakış açılarını (yani sorunu çıkarmanın polis olduğunu) gösteren görüntülerin haberlerde yer almadığını düşünüyordular.

Şimdi, Hall’un muhalif izleyici varsayımındaki örneğe geri dönebiliriz. Burada da, izleyici, ücret politikasının ulusal çıkarlara uygun olması gerektiği şeklindeki egemen görüşü anlayabilir, fakat bu görüşü benimsemeyebilir. Bunun yerine, böyle bir ulusal politikanın esas olarak zenginlerin yararına işleyeceğini düşünebilir⁴. Buradaki can alıcı nokta, egemen görüşü kabul eden bir kişinin alternatif “radikal” görüşü bilebilmesi, hatta böyle bir bakış açısının kodlu mesajda nasıl dışlanmış olduğunu görebilmesidir. Bu noktada benim ileri sürdüğüm savlar şunlardır: (1) İzleyiciler, bir haber metniyle her karşılaştıklarında tipik olarak yeni bir anlam inşa etmezler. Bunun yerine, kendilerine sunulan şeyin ne olduğunu anlama noktasında benzerlik gösterdikleri halde, sunulan şeye gösterdikleri tepkide (kabul veya ret) farklılaşabilirler ve (2) izleyiciler her zaman kendi “kapalı” kültürel alanlarıyla sınırlı kalmayıp, başkalarının sunduğu değer ve tanımlardan haberdar olabilirler. Bu savların ikincisi, Morley’in Hall’un modelini test etmeye çalıştığı araştırmada (Morley’in kendi beklentileri aksi yönde olmakla birlikte) fiilen doğrulandı. Hall, kodlu mesajı kabul eden kişilerin verili egemen ideoloji “içinde yaşayacağını” iddia etmişti. Dolayısıyla, bu kişiler, ideolojinin “yeğlenmesini” sağlayan süreçlerden habersiz olacaktı. Morley, bu yaklaşımla ilgili olarak şunları ifade etmişti:

Bazı izleyici kesimleri için, programın kod ve anlamları o izleyicilerin kurumsal, politik, kültürel ve eğitimle ilgili bağlantılarıyla az çok çıkarsacaktır ve bu izleyici kesimi için, programda kodlanmış başat okumalar oldukça “uygun” ve kabul edilebilir nitelikte olacaktır. (1980: 159)

Morley, bu insanların televizyonun sunduklarını kolayca sağduyunun sesi olarak görebileceğini ve televizyonun dışladığı alternatiflerin onlar için

“görünmez” olacağını düşünmüştür. Fakat, Morley’in eline geçen kanıtlar, hem muhafazakar hem de radikal gruplar arasında ekonomi konusunda alternatif tutumların net olarak farkında olan örneklerin de bulunduğunu göstermiştir. Bir örnekte, politik olarak muhafazakar bir grup banka müdürü, kendilerine gösterilen bir programı, görüşlerin uygun bir “dengesini” sağlamadan fiilen muhafazakar görüşü desteklediği gerekçesiyle eleştirmiştir. Morley’in terimleriyle, bu banka müdürleri programı “yapıbozuma” uğratabilmiştir. Bu örnekte programda tarafsız bir yorumcu olarak sunulan bir muhasebeciyle yapılan bir röportaja yer verilmiştir. Röportajda bu “uzman”, teşvik amacıyla vergi kesintileri yapılması ve kamu harcamalarında kısıtlamaya gidilmesi ihtiyacına vurgu yapan son derece muhafazakar bir ekonomi politikasına ilişkin görüşlerini sunmuştur. Röportajı izleyen banka müdürleri grubu şu yorumlarda bulunmuştur:

Özellikle de, Birmingham’lı bu muhasebeci, ... normalde yalnızca masanın karşı tarafında bir başkasının daha bulunduğu durumda söylenebilecek bir görüşü çok kesin bir dille ifade ediyor. (1980: 106)

Aslında, Morley, yüklü soruların “gerçek niyetini görerek” programları yapıbozuma uğratabilecek çok sayıda izleyici örneği bulunduğunu tespit etmiştir. Fakat bu yapıbozum yeteneği, izleyicilerin desteklenen bir görüşü mutlaka reddedeceği anlamına gelmez. Morley konuyla ilgili olarak şu ifadeyi kullanmıştır:

“Yeğleme” mekanizmalarının fark edilmesi gruplarda yaygın olarak yaşanan bir durumdur ve bu farkındalık, kodlanmış yeğlenen anlamın kabul veya reddi ile birlikte var olur; yapının farkına varılması, oluşturulan anlamın reddini hiçbir şekilde zorunlu kılmaz. (1980: 140)

Fakat öte yandan, herkes “yeğlenen” mekanizmaların farkında olacak diye bir kural da yoktur. Bu nedenle, Hall’un bazı kişilerin verili bir ideoloji içinde yaşadığı şeklindeki tanımlaması hala faydalı olma niteliğini korumaktadır.

Üç Önemli Soru

Bu noktada, medya, izleyici ve ideolojiler (ideolojileri, burada toplumsal çıkarlarla bağlantılı ve onları meşrulaştıran bakış açıları anlamında kullanıyoruz) arasındaki ilişki konusunda üç temel soru ortaya çıkmaktadır.

Bu sorulardan birincisi, insanların alternatiflerin farkında olduklarında bir bakış açısını kabul veya reddetmelerine yol açan şartların neler olduğudur. Bu çok temel bir konu olup, kısmen, insanların değer sistemleri arasında nasıl seçim yaptıklarıyla bağlantılıdır. Bu seçimler, sınıf ve kültürel tarih, kişisel çıkar veya daha özgecil inanç nosyonları, sosyal değişim girişimlerinden edinilen birikmiş deneyimlerimiz ve karşı karşıya olduğumuz

dolaysız ekonomik ve politik şartlar da dahil bir çok faktörden etkilenmektedir. Bütün bu faktörler sosyal demokrasi, serbest pazar kapitalizm veya sosyalizm tercihlerini, insanların herhangi bir değişikliğin mümkün olmaya-çağına ya da sadece içki içmeye, uyuşturucu kullanmaya, astrologlara danışmaya veya başka herhangi bir yolla bütün olanları unutmaya karar verip vermemelerini etkileyebilir. Bu nedenle, insanların alternatifleri bilmesi, mutlaka radikal, muhalif bir seçenekte karar kılacakları anlamına gelmemektedir. Yine de, insanların alternatif anlamlandırma süreçlerini ve bir dizi olası aşamayı gerçekten bilip bilmemeleri yaptıkları seçimlerde ve tutumlarının oluşmasında önemli bir faktördür.

O halde, ikinci soru, bu alternatifler hakkındaki bilgilerin hangi şartlarda verildiği, kamuoyuna açıklanmasında sınırlama olup olmadığı ve Hall'un egemen ideoloji içinde yaşayan kişiler grubuna farklı bilgiler verilse ne olacağıdır. Çalışmamızda toplumun anlamlandırma sürecinin inşasında medyanın temel bir unsur olduğunu ileri sürmüştük. Vergi ve gelirin yeniden dağılımı konusundaki tutumları incelerken, hedef grubumuzda bulunan bir çok kişinin İngiltere'de, nüfusun yüzde 10'unun özel mülkiyetin yarısından çok daha fazlasına sahip olduğunu veya gelirleriyle orantılandığında en yüksek vergiyi yoksulların ödediğini bilmediklerini tespit ettik. Bazı katılımcılar bu gerçekleri öğrendiğinde öfkelen-di. Bu tepkilerin mutlaka politik eyleme dönüşmesi gerekmiyordu. Fakat gruptaki kişiler, televizyon haberlerinde vergi harcamaları ve bütçe konusundaki hükümet politikaları ele alınırken kamuoyunun gerektiği şekilde bilgilendirilmediğini anladı (ESRC, 2004). Çalışmamızdan verilebilecek bir diğer örnek, İsrail-Filistin sorununa ilişkin düşüncelerin çatışan tarafların soruna ilişkin gerekçeleri ve eylemleri hakkındaki medya anlatımından nasıl etkilendiği konusundaydı. Haberlerde çatışmanın tarihiyle ilgili çok az bilgi verildiğini tespit ettik. Çatışmanın tarihi konusunda taraflar arasında ihtilaf vardı. Filistinlilerin perspektifi, esas olarak, İsraililer oraya yerleştikleri zaman evlerini ve topraklarını kaybetmiş oldukları, şimdi de İsrail'in askeri işgali altında yaşadıkları iddiasına dayanıyordu. Bu bilgi olmadan, Filistinlilerin İsraililere saldırı eylemlerinin gerekçesi net bir şekilde anlaşılamayacak, Filistinliler şiddeti "başlatan" taraf olarak görülecekti. İsraililer haberlerde kendilerine yapılan saldırılara "teпки gösteren" taraf olarak gösterilmişler ve izleyicilerden bazıları da bu mesajı tam olarak gösterilen şekilde almılamıştı. Bir katılımcı düşüncelerini şöyle ifade ediyordu:

Haberlerde duyduğunuz hikayelerden yola çıkarak her zaman Filistinlilerin gerçekten saldırgan olduğunu düşünürsünüz. Kafamda her zaman onları suçladım... Her zaman İsraililerin kendilerine atılan bombalara karşı mücadele ettiklerini düşündüm. (alıntı: Philo ve Berry, 2004: 222)

Fakat insanlar sorunun tarihiyle ilgili yeni bilgilerle karşılaştığı zaman, yaklaşımları bu yeni bilgilerden etkilenebiliyordu:

Sorunun yalnızca ihtilafli bir toprak sorunu olduğunu düşünürdüm. İsrail sınırlarının değiştiği veya o toprakları başka insanlardan aldıkları şeklinde bir düşünceye sahip değildim.

Ve yeniden:

Edindiğim izlenim, daha önceden o bölgede Filistinlilerin yaşıyor olduğu ve şimdi o toprakları geri almaya ve kendileri için biraz daha toprak elde etmeye çalıştıkları şeklindedir. Oralardan zorla çıkarıldıklarını anlamamıştım (Philo ve Berry, 2004: 216-7).

Eylemlerin nasıl algılandığı ve farklı tutumların meşrulaşma sürecinin o tutumların anlamlandırıldığı bağlamdan ve verilen bilgilerden ne ölçüde etkilendiği açıkça ortadadır. Medya bu bilgi akışını etkilediği ölçüde, belli ideolojilerin sürdürülmesinde ve geliştirilmesinde temel bir rol oynamaktadır⁵.

Üçüncü soru, (mesajlara kodlu) bu ideolojilerin hangi şartlarda izleyicilerin eleştirisine uğradığıdır. Hall ve Morley için temel sorun (en azından burada bahsettiğim çalışmalarının bulunduğu dönemde), izleyicinin sınıfı ve kültürel konumudur. Morley'in de belirttiği gibi, bir televizyon programına kodlu egemen anlamlar "diğer kurumların ürettiği anlamlarla ve o kurumların - örneğin sendika ve sapkın alt kültürlerin- bağlantılı olduğu söylemlerle" çatışacaktır (1980: 159). Bizim çalışmamızda buna ilişkin kanıtlar da tespit ettik. Örneğin, görüştüğümüz kişilerden biri madenci grevindeki şiddetle ilgili televizyon görüntülerine karşı çıktı. Zira, kendisi otomobil şirketi Chrysler'deki başka bir greve doğrudan dahil olmuş ve böyle bir deneyim kazanmıştı. Bu kişi, televizyonun bu grevi yanlış anlattığını düşünüyordu ve daha sonradan yaşanan madenci ihtilafını kendi deneyimini genelleştirerek yorumlamıştı (Philo, 1990: 63). Fakat bir sınıf veya kültür aidiyeti böyle bir karşı çıkış için her zaman yeterli olmuyordu. Çalışma sırasında, bir grup emekliyle de görüşmüştük. Bu grupta sendika deneyimleri olan ve madencilerle duygudaşlık yaşayan bir çok kişi vardı. Bu kişiler bilgi kaynağı olarak televizyona büyük saygı duyuyorlardı ve bazıları "şiddetin" madencilerin taleplerine gölge düşürmesinden üzüntü duyduklarını söylemişlerdi (Philo, 1990: 93). Bu kişilerden hiç biri fiilen grev gözcüleri arasına katılmamıştı. Bu husus önemli bir değişken olarak ortaya çıktı ve (siyasi görüşü ya da sınıfı ne olursa olsun) grev gözcülerinin arasına katılan herkesin televizyonun olayla ilgili haber sunumuna karşı çıktığını tespit ettik (1990: 150).⁶

İzleyicilerin eleştirel yaklaşımına ilişkin bir diğer temel değişken -mantık yürütme gibi- kavramsal süreçlerin kullanılmasıydı. Bu noktada, görüşülen kişilere grev gözcülerinin çoğunlukla saldırgan olduklarını düşünüp düşünmedikleri soruldu; gelen cevaplarda, grev gözcülüğü yapan kişi sayısının yüksekliği nedeniyle böyle bir genelleme yapılamayacağı şeklinde bir mantık yürütüldü. "Grev gözcüleri gerçekten saldırgan olsaydı, onlarla

polis baş edemezdi, ancak ordunun devreye girmesi gerekirdi." Bu kişiler, televizyondaki şiddet görüntülerinin fazlasıyla tercihli olduğu sonucuna varmışlardı. Bu tür bir mantık yürütme farklı gruplarda görülebiliyordu ve madencilere verilen destekle mutlaka ilgili olması gerekmiyordu. Grev yapan madencileri "vururdum" diyen bir diğer katılımcı da, "fiilen greve katılan işçi sayısı düşünüldüğünde..., hepsinin saldırgan olduğunu söylemek mümkün değil" ifadesini kullanmıştı (Philo, 1990: 151). Aynı mantık yürütme fenomenini İsrail-Filistin sorunuyla ilgili düşüncelere ilişkin çalışmamızda da tespit ettik. Kapsamlı bir örneklem grubuna tarafların her birinde yaşanan kayıplarla ilgili ne düşündüklerini sorduk. Aslında öldürülen Filistinli sayısı İsraili sayısından çok daha (yaklaşık üçte iki oranında) fazlaydı. Fakat televizyon haberlerinde orantısız bir şekilde İsraili kayıplara daha çok odaklanılıyor ve vurgu daha çok intihar bombacılarına yapılıyordu. Bir çok kişinin konuyla ilgili görüşleri bu yaklaşım temelinde oluştu ve televizyonun anlatımını pek karşı çıkmadan kabul ettiler. En çok kaybı bulunan tarafın İsrail olduğuna ya da her iki tarafın kayıplarının birbirine hemen hemen eşit olduğuna inanmışlardı. Bu örnekte, bir katılımcı, düşüncesinin kaynağını televizyon haberleri olarak veriyor ve şunları söylüyordu:

Esas olarak haberlerden yola çıkarak, intihar bombacılarının Filistinliler arasından çıktığını söyleyebilirim. Bu böyle, gözümün önüne getirebiliyorum. İsrail tarafındaki kayıplar artacak. Fakat bunları tamamen televizyondan yola çıkarak söylüyorum. Bu bilgileri televizyondan alıyorum. Televizyonda bu şekilde gösteriliyor. (Alıntı: Philo ve Berry, 2004: 234)

Görüşülenler arasında Filistinlilerin İsraililerden daha çok kayıp verdiğini düşünenler azınlıktaydı. Bu azınlık grubun böyle bir kanaate varmalarındaki temel faktörlerden biriye mantık yürütmeydi⁷. Bu katılımcılar, "sopa ve taşları" bulunan Filistinlilerle "silah ve tankları" bulunan İsraililer arasındaki karşıtlık hakkında yorum yaptılar. Vardıkları sonuç şöyleydi:

Savaşmak için yalnızca taşları ve sopaları varsa, muhtemelen elinde silah olanlardan daha fazla öldürülüyorlardır. (Alıntı: Philo ve Berry, 2004: 235)

Bu husus, izleyici aktiviteleriyle ilgili kodlama-kod açma yaklaşımında tamamen göz ardı edilen bir boyuttur. Hall ve Morley tarafından önerilen model, kodlanmış mesajlara sınıf ve kültürel faktörler temelinde farklı tepkiler üretilmesi konusunda yoğunlaşması açısından bir bakıma faydalıdır. Morley, daha sonraki çalışmalarından birinde, "hayat deneyimlerinin" insanları farklı okumalara nasıl yönlendirdiğini yazmıştır (1986: 42-3). Fakat bu model zayıftır, zira, izleyici aktivitesinin önemli boyutlarını gözden kaçırmakta, ayrıca medyanın "sorgulanmadan doğru kabul edilen düşüncelerin" şekillenmesindeki rolünü küçümsemektedir. Bu modelde, medyanın haber mesajlarının değerlendirilmesinde sınıfsal tutumlara uygun kavramsal

düzenlemeler temel değişken olarak görülmektedir. Fakat bir noktayı göz ardı etmektedir. Bu nokta, kavramsal yapıların tipik olarak gerçekleşen olaylara ilişkin "bilgileri" ve bir olayın rasyonelliği ve meşruluğu hakkındaki varsayımları içermesidir; bu varsayımlar ise daha öncesinde medya mesajlarına maruz kalmış olabilir. Kodlama/kod açma modelinde böyle bir ihtimali araştırma ihtiyacı pek duyulmaz. Dikkate değer bir örneğe, Morley'in, otomobil işçilerinin televizyondaki görüntülerine izleyici grupların verdiği tepkiyi ele alan çalışmasında rastlanmaktadır. Bu örnekte, otomobil işçileri bir futbol şans oyununda 600,000£ kazanmıştır. Fakat, fabrikanın görüntüsü verilir verilmez, izleyici grubundaki bazı kişiler bu görüntülerin bir grevle ilgili olarak verildiğini düşünmüştür. Gruptaki izleyicilerden biri, "British Leyland [otomobil imalatçısı] adını duyar duymaz insanın aklına ilk olarak bu sefer kim grevde sorusu geliyor" ifadesini kullanmıştır. Morley'in grubun verdiği cevaplarla ilgili yorumu şöyledir:

İzleyici grubundakilerin söz konusu görüntülerin kod açımında kullandığı bilgiler, muhtemelen -en azından kısmen- medya haberlerinden çıkarsadıkları "aç gözlü otomobil işçileri/akılsız sendika militanları" şeklindeki bir basmakalıp fikre dayanmakta ve kendisi de geliştirilmiş bir basmakalıp düşünceye yol açmaktadır. (1980: 127)

Fakat daha sonra, Morley araştırma tasarımının fiilen buna izin vermesi nedeniyle, görüştüğü kişilerin düşüncelerinin temel unsurlarını ve kaynaklarını araştırırken bu yaklaşımın peşine düşmemiştir.

Ancak, benim kodlama/kod açma modeliyle ilgili temel problemim, bu modelin, medya ve kültürel çalışmalarla ilgili sonraki gelişmeler üzerindeki etkisiyle ilgilidir. Birçok kişinin bu modelden çıkardığı görüş, izleyicilerin mesajlara karşı direnebileceği, kendi sınıf ve kültürlerinin kavramsal kutucuklarında güven içinde oldukları ve sonsuz sayıda bükülebilir bir dili yeniden müzakere edebildikleri şeklindedir. Bu da giderek, medyanın gücüyle ilgili sorunların ciddi biçimde göz ardı edilmesine yol açmıştır. Bu yaklaşım, izleyici araştırmalarıyla ilgili ders kitaplarında medyanın etkisinin gücüne işaret eden çok sayıda çalışmanın kolayca göz ardı edilebildiği bir boyuta varmıştır. Örneğin, Nightingale ve Ross, *Media and Audiences* (Medya ve İzleyiciler) konusunda hazırladıkları son derlemede, "medya izleyicilerine ilişkin karamsar görüş etkili olmaya devam ediyor, fakat bu karamsarlık, bu okuyucunun ilgi odağının dışında kalıyor" ifadesini kullanmıştır (2003: 11). Yazarlar, başka bir yerde, Hall'un modelinin gerçekte hem uyumu hem de direnci analiz edebilme potansiyeli taşıdığını yazmıştır (2003: 7). Fakat, uygulamada, seçilen makaleler "bizim izleyici aktivitesine ilişkin kavrayışımızın gelişimimizin izini sürmektedir" (Nightingale ve Ross, 2003). David Gauntlett, modası geçmiş 'alıcı' izleyici ve elit 'yapımcı' nosyonlarını bir kenara iten" yeni yöntemlere ihtiyacımız olduğunu iddia etmiştir (2007). Ancak, son zamanlarda yapılan çalışmalar, izleyicilerin önemli bir kısmının

çok geleneksel haber kaynaklarına dayandığını, düşünce ve anlamlandırma kalıplarında köklerin bu “elit” içeriğe uzandığını açıkça göstermiştir⁸. Çalışmamızda izleyicilerin metinleri aktif olarak ele alma kapasitelerini küçümsemiyoruz. Ancak, yine de, sosyal olaylara ilişkin kamusal bilginin inşasında, değerlendirmelerin yapılma şeklinde, bu dünyada neyin gerekli, mümkün ve arzulanabilir olduğunun görülmesinde medya mesajlarının ne kadar etkili olduğunu ortaya koyan önemli kanıtlar bulunmaktadır. Biz, medyanın gücünün hala araştırma gündemine dahil edilmesi gereken önemli bir konu başlığı olduğunu düşünüyoruz.

Notlar

219

1. Fairclough gibi teorisyenler bunun haberler ve diğer metinlerle ilgili olarak nasıl işleyeceğini gösterdi. Fairclough, Tony Blair’in konuşmalarını analiz etti ve sağcı, neo-liberal görüşlere nasıl öncelik verdiklerini gösterdi. Fairclough, “küreselleşme” ve “ekonomik gelişme”nin nasıl alt-anlamlar olarak işlenebileceklerini göstermek için (varsayılan semantik bir ilişki anlamına gelen) alt-anlamlılık gibi kavramlar kullandı (2003: 213). Bir diğer çalışmada ise, Van Dijk manşet, hikaye yapıları ve “ajans, sorumluluk ve eylemlerin suçu” gibi konuların önemine değindi (1988: 44). Bu çalışmalara ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Philo (2007).
2. “Egemen” terimi burada Hall’un orijinal modelini tartışmak üzere kullanıldı. Bu terim başat bir bakış açısının meşrulaştırılmasını ima etmektedir. Fakat, toplumsal ve politik hayatın çatışmalı alanlarında medya yaklaşımının yalnızca bu bakış açılarının desteklenmesi ve yeniden üretilmesinden ibaret olduğunu düşünmemeliyiz. Alternatif yaklaşımlara da belli bir miktarda yer ayrılmaktadır. İsrail-Filistin meselesine ilişkin medya haberlerini incelerken, örneğin, İsrail bakış açısının ağırlıklı olarak verildiğini, Kanal 4 gibi bazı kanalların haberlerinde ise İsrail sözcülerine BBC haberlerindeki kadar eleştirel bir yorumla yaklaşıldığını tespit ettik. Gazeteciler bu konuda haber yaparken kesinlikle üzerlerinde büyük bir baskı hissetmişlerdir. Fakat, Filistinli çocukların öldürüldüğü vakalarda olduğu gibi, BBC dahil çok sayıda haber kanalında İsrail politikasının net bir şekilde eleştirildiği örnekler de bulunmaktadır. Biz çalışmamızda medyayı “çatışmalı bir alan” olarak tanımladık. Bu çatışma kesinlikle eşit değil; erişim imkanları ve güç yapılarının medya içeriği üzerinde güçlü bir etkisi var. Bu konuda daha fazla bilgi için bkz. Philo (2007).
3. Bkz. örneğin Fiske (1987). Bu tutumun eleştirisi için bkz. Philo (1990: 190-9).
4. Hall’un modelinin bu yaklaşımı, muhalif tutuma ilişkin orijinal formülü içinde tutarlıdır; zira, izleyicinin “hem düz-anlamlı hem de yan-anlamlı çekimleri anlaması” (artı kendi muhalif yaklaşımına sahip olması) mümkündür. Daha sonraki çalışmada, Hall söylemsel bir yaklaşıma doğru kaymıştır. Bu yeni yaklaşımında, dil gerçeğin temel bileşenlerinden biridir ve konuşmacılar “gerçekle” ilgili farklı tutumlara sahiptir. Anlam alışverişi farklı konuşmacılar arasında bir “tercüme süreci” haline gelmiştir. Bu yaklaşımın eleştirisi için bkz. Philo ve Miller (2001: 33-5).
5. Tek işlevleri bu değil. Zira, medya, değerler sistemini de onaylıyor ve eylemin söz

konusu değer sistemleriyle bağlantısını kurma şeklimizi de etkiliyor. Bu nedenle, "makul" ve "sorumlu" gibi medya referansları fiilen bir değer sistemini savunuyor. Bir yandan da, medyanın sendikaların ne istediklerine ilişkin açıklamaları, izleyicilerin sendikaların bu değerlere uygun olarak hareket edip etmediğine karar vermek için kullanabileceği bilgileri şekillendirmiştir. (Bu konuda daha fazla açıklama için bkz. Philo, 1990: 4-6)

6. Bu o kadar kesin bir araştırma sonucuydu ki, doğrudan deneyimin karşıt bir medya görüntüsü veya sunumunu geçersiz kılacağı yolundaki bu sonucu neredeyse bir aksiyom olarak kabul ettik. Zihinsel rahatsızlıklar ve medya konusundaki çalışmamıza kadar da bu kabulümüz devam etti. Adı geçen çalışmada, insanlara zihinsel hastalıklarla şiddet arasında bir ilişki kurup kurmadıklarını sorduk. Sonuçta, bu ilişkilendirmenin korku filmlerindeki türden medya görüntülerinin yarattığı korku seviyesini gösterdiğini, bazı örneklerdeyse bu ilişkilendirmenin doğrudan deneyimleri bile geri plana ittiğini tespit ettik. Örneğin, özel bir hastanede saldırgan olmayan yaşlılarla çalışan genç bir bayan bu ilişkilendirmeyi yaptı ve filmlerde ve oyunlarda gördükleri yüzünden hastalardan korktuğunu ifade etti (Philo, 1996: 104).
7. Diğer gruplardaki kişiler de her iki tarafın kayıp oranını doğru tahmin etmişti. Bunun nedeni, konuyu incelemiş olmaları ve/veya sorunun taraflarından birini kuvvetle destekliyor olmalarıydı. Bu nedenle, net bir şekilde Filistin veya İsrail yanlısı olanlar en çok Filistinlilerin kayıp verdiklerini söylediler. Elbette her konuda hemfikir değillerdi ve bir çok nokta oldukça ihtilafly kaldı. Fakat bu vakada her iki grup da "gerçekleri" kabul etti.
8. Bkz. örneğin Ofcom (2007: 17). Ofcom, nüfusun yüzde 65'inin temel haber kaynağı olarak televizyonu gösterdiklerini bildirmiştir. Bu rakam, 2002'den bu yana değişmeden aynı kalmıştır.

KAYNAKÇA

- Boyd-Barrett, O. v.d. (eds) (2002). "Theory in Media Research." *The Media Book*. Londra: Arnold.
- Esrc (2004). "Audience Receptions of Television News, Current Affairs and Documentary Programmes End of Award Report". ESRC, Swindon — ESRC R/000/23/9669.
- Fairclough, Norman (2003). *Analyzing Discourse*. Londra: Routledge.
- Fiske, John (1987). *Television Culture*. Londra: Methuen.
- Gauntlett, David (2007). "Media Studies 2.0" — <http://www.theory.org.uk/david>.
- Hall: v. d. (eds) (1980). "Encoding/Decoding". *Culture, Media, Language* Hutchinson/CCCS. Londra [crossref].
- Morley, David (1980). *The Nationwide Audience*. Londra: BFI Television Monograph.
- Morley, David (1986). *Family Television: Cultural Power and Domestic Leisure*. Londra: Comedia.
- Nightingale, Virginia & Ross, Karen (2003). *Critical Readings: Media and Audiences*. Maidenhead: Open University Press.
- Ofcom (2007). *New News, Future News*. Londra: Office of Communications.
- Philo, Greg (1990). *Seeing and Believing*. Londra: Routledge.
- Philo, Greg (1996). *Media and Mental Distress*. Londra: Pearson/Longman.
- Philo, Greg (2007). "Can Discourse Analysis Successfully Explain the Content of Media and Journalistic Practice?" *Journalism Studies*. 8:2: 175-196. [informaworld]
- Philo, Greg & Berry, Mike (2004) *Bad News from Israel*. Londra: Pluto.
- Philo, G. v. d. (1982). *Really Bad News*. Londra: Writers and Readers.
- Philo, Greg & Miller, David (2001). *Market Killing*. Londra: Pearson/Longman.
- Dijk, V. v. d. (eds) (1998). "Opinions and Ideologies in the Press." *Approaches to Media Discourse*. Oxford: Blackwell.

kilad

Yazı Teslim Kuralları